

De första stegen som egen församling

Första kyrkobiln

I vår kyrkas sakristia ligger en gammal bibel på predikstolen. Vet vi vilken skatt den utgör och vilken historia den skulle kunna berätta, om vi bara kunde tyda dess skrift, inte bara den tryckta utan även och inte minst den otryckta? Framför allt historien om en människa, som så gärna ville göra rätt för sig men orkade fullfölja det så litet!

Bibeln är inte så lätt att handskas med, den väger hela 10 kilo, men lyckas man baxa ner den från predikstolen har man god belöning för mödan. Gösta Schmidt, vår förre kyrkoherde, upptäckte vid ett sådant tillfälle, att däri var skrivet bl a en ”*Series pastorum*”, berättelse om samtliga *pastor loci* i vår församling, allt ifrån den förste, Johan Gustaf Wretlind, till Johannes Alfred Nyvall, död 1929. En kortfattad anteckning om nästa präst, Ruben Daniels, som höll sin första gudstjänst i vår kyrka julafton 1929 och den sista ordinarie 1962, avslutar serien, som vi säkert får anledning återkomma till.

Bibeln är en s k Karl XII:s bibel och tryckt 1703. På insidan av den vackra skinnpärmen har församlingens andre kyrkoherde, Henrik Ericson, antecknat något om bibeln och dess givare. I tidens stil orerar han om ”Välärvordige och Höglärde” för att sluta med ett plötsligt och lakoniskt: ”... och döm sjelf”.

Sophiae Magdalenaes Församlings förste Pastor och Kyrkoherde, den i lifstiden Välärvordige och Höglärde nu hos Gud salige, herr Johan Gustaf Wretlind, som hit ankom 1777, har

förrät denna vackra bibel till Sophiae Magdalanae Kyrka och med nit och trohet predikat dess heliga läror till 1782, då han saligen dog den 21 April 40 år gammal. Efter denna täcktes Kongl. Majt i nåder den 21 Decemb. samma år nämna Magister Henric Ericson till Kyrkoherde här i församlingen hvilken nyttjande alla de krafter Gud i nåde honom förlänt, till uppfyllandet af de plikter hans ansvariga Ämbete honom ålade. År 1806 blef han förordnad till Kyrkoherde i Kila församling, hvarest han, vid vahlet, de flästa rösterna erhollit och dit han samma år, sedan afsjeds-tal avhollit på 4de söndagen efter Påsk, den 4 maji i anledning af 2 Moseboks 12 Cap:31 o 32 vers*. Hvad vidare under ofvan nämnd, begge Kyrkoherdarnas tjenste tid här i församlingen sig tilldragit härstädes Se: Kyrkans handlingar, inventarier och visitations protocoller, och döm sjelf.

Denna tungt vägande klenod är verkligen innehållsrik. Den innehåller utom de vanliga bibeltexterna i G. och N. Testamentet alla stadfästa *Apokryfer*, *Koncordans* med hänvisning till skriftställen för olika händelser, t ex Yttersta domen, *Person- och ortsregister*, *Tideräkning*, *Kronologiska citat* från G. T., *Biblisk Ordbok*, förteckning över *Mått, mål, vikt och mynt* m m.

Bibeln är trots sin tyngd väl använd och bladhörnen mycket nötta. I marginalen till *Företalet* står antecknat med bläck hänvisning till olika personer, som har anknytning till översättningen m m och i den ordinarie textens marginal hänvisning till olika bibelställen.

Den vackra och dyrbara boken har säkert sin historia, innan den kom i Wretlinds händer. I det utsökt väl arbetade skinnbandet med guldtryck och Karl XII:s emblem på spännena är inpräntat namnet POSSETH, som förmodligen var den förste ägaren och beställaren av boken. Senare är bandet tydligen omarbetat och försett med präglingen SOPHIE MAGDALANAES församlings KYRKOBIBEL. Den är, som berättas på pärmens insida, skänkt till församlingen av dess förste präst Johan Gustaf Wretlind.

*Det åsyftade bibelstället lyder sålunda:

Mosebok 12 Cap: 31 o 32 vers:

31 Och Han kallade Mose och Aaron om nattena

och sade: Giörer eder redo

och farer uth ifrå mitt folck

I och Israels barn: går åstadh

och tiener HERranom

såsom I sagt hafwen.

32 Tager ock medh eder fåår och fäü,

såsom I sagt hafwen: går åstadh

och välsigner Migh medh.

(H.E. hade klandrats för att han alltför mycket hade tillgodosett egna materiella intressen.)

Det vackra spännet till kyrkobibeln.

Hur hade han, som levde ett som det förefaller så torftigt liv på Soll, råd med en sådan dyrbar gåva? — Gåtans lösning ligger kanske i att man i kyrkvärden m m Dunder Mats Anderssons efterlämnade papper fann en skuldförbindelse undertecknad av Wretlind på 9 600 Rdr Kmt och efter vad man kunnat finna endast återbetalad med 1 600 Rdr. I så fall drabbade förlusten ingen fattig. Dunder Mats, som bl a gått omkring i Stockholm med stambok utanordnad av Wretlind och tigt penga till kyrkobygget, var broder till den legendariska Solinus och hade säkert genom honom tillgång till penningmedel, och "lätt fånget är snart förgånget". — I varje fall förstår man att Wretlind verkligen velat — och lyckats — göra rätt för sig genom att till Kyrka och församling ge en så värdefull och bestående gåva. — Det vore önskvärt, att Församlingen någon gång och naturligtvis under betryggande kontroll finge ta del av denna minnesrika klenod.

BIBLIA,

Öfvet är

All then Heliga Skrift

Pa Swensko;

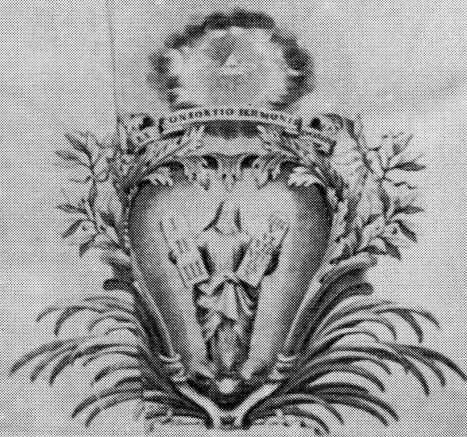
Efter

Konung CAROL then Tolfstes

Befalning

Med förriga Editioner jämförd; Summarier / och Marginalier å nyo öfvers-
sette; Concordantier och Anmärkningaar förefade; Nya Reaniter / och Biblisk Tid-
räkningsättades med mera / som förestålet äldnare utgifvare.

Med Bengl. Maj: allernädigsta fähet.

BECKERHOFF

Leipz. bey d. Buchh. K. P. Neumann, Neudamm, Jahr 1784.

Sophia Magdalena församlingens försäte Pastor och
 Byrådsordförande, den i kisthållna tvälvåra orördiga och högt
 värda, till sig själv förligga, hvar Johan Gustaf Wret-
 lind, som sig undan år 1777. Går förklarad denna
 tvälvåra Brevet till Sophia Magdalena Byråden utgående
 till och troget känds ut och Gullige lieror till år
 1782, den hvar, förligga den 21 April 40 år gammal
 Efter denna, sådant kung. Majt i värd, den 21 Decemb.
 1782, är, uti denna Magister tenor Eriksen till
 Byrådsordförande för i församlingens, hvar den i kisthållna ut-
 till den kisthållna, Guld i värd som som förligga, till utgående
 ut de guldten som utgående förklarad, som som utgående;
 den 1806. Utgående som förligga till Byrådsordförande i Nila
 församling, som som, i Gullige värd, den i kisthållna värd
 utgående, ut till Gullige värd, som som utgående till utgående
 42. Gullige värd, som som utgående, ut till Gullige värd, som som utgående

hvar utgående värd som som utgående, som som utgående
 värd som som utgående till Gullige värd, som som utgående
 som som utgående värd som som utgående, som som utgående
 värd som som utgående, som som utgående, som som utgående
 värd som som utgående, som som utgående, som som utgående

Okunnighet, fattigdom, nödär

”1638 gjorde Sollerö-borna en framställning till regeringen om att få bli skilda från moderkyrkan, vilket avstyrktes, då Mora redan förlorat Särna, Älvdalen och Venjan”.

”Prästen Emporelius (1716—1739) hade en svår tid med spannmåls- och saltbrist, fattigdom m m, till detta kom solleröbornas ständiga begäran att få skiljas från moderförsamlingen”

(Citat ur Mora-boken s 611 o 616)

År 1775 hade Sollerön äntligen lyckats tjata sig till att få bli egen församling. Då kunde Församlingen, om än inte kyrktuppen, det skedde inte förrän 1782, ”vända stjärten åt Mora”.

Men därmed var sannerligen inte besvärligheterna ur världen, man kan snarare säga att nya började. Man kan förstå om Mora-borna såg med en viss skadeglädje på församlingens första stapplande steg. Det så storartat begynta kyrkobygget försenades kraftigt av fattigdom, nödär och andra orsaker. Dess första präst, Johan Gustaf Wretlind, van vid hovkretsarna i Stockholm, fick nu tillbringa sina ensliga dagar i armod i en bondgård på Soll och förföll alltmer i psykisk depression, tills han ”ändteligen förlössades genom döden från detta lifvets wedermödor i Sollerö prestgård år 1782.” * — Se ”Sool-Öen” 1982 där Gösta Schmidt berättat om Gustaf Wretlind.

Under sin korta tid som präst hade Wretlind att kämpa med Solleröbornas kärva sinnelag och svårighet att hålla sams, se Sool-Öen 1985. De hade ju varit vana att sköta sig själva sen urminnes tider. När kyrkvårdar och andra ledare till den nya församlingen skulle tillsättas ur deras egna led, kunde dessa knappast varken läsa eller skriva. Med rörelse ser man, hur de undertecknat de första protokollen. Man kan knappast läsa deras namnteckningar, dessa som visade sådan skicklighet och känsla för stil, när de fick en kniv i sin hand och fick skära in bomärke och initialer i ett äske eller en träskål.

Protokollen låter oss ana fattigdomen och nödären. Till detta kommer det verkligen betungande kyrkobygget. Varje tegelsten, varje timmerstock och pärtä måste ju sollerö-bonden skaffa fram ur sina egna knappa förråd, varje dagsverke måste han göra själv eller leja. Alla herremansfasoner var honom främmande. Andre prästen, Henric Ericson, försökte ju i början men föll snart in i det rättframma: ”— och döm sjelf:”

* ”Sollerö Capells laga skillnad..”)

Den som under denna församlingens första tid fick hjälpa oss tillrätta var inte vår "pastor loci" Wretlind, som själv behöfde allt stöd han kunde få, utan den av consistoriet förordnade "adjuncten i Jerna wälärevördige och wällärde Herr Magister Anders Sundstedt". Han tycks ha varit en mycket kunnig men anspråkslös man, föga angelägen om egen ära och berömmelse. Efter tjänstgöringen här kom han till Mora, där han var klockarpräst 1783—1795, komminister 1795—1811 och vice pastor 1811—1815, men utom denna anteckning är han inte med ett ord nämnd i Mora-bokens utförliga redogörelse öfver där verksamma präster. Men om man ska döma efter "gärdi onums" (hans efterlämnade verk, det mått Zorn ville bli bedömd efter) var han åtminstone en skicklig och duktig ämbetsman, som efterlämnade föredömligt välskrivna och väl formulerade protokoll i motsats till senare ämbetsbröder, som ibland slarvade åtskilligt därvidlag.

"Werkgesällen" Segerholm synes ha varit en stor tillgång vid det problematiska bygget, medan däremot byggmästaren Lundqwist bekymrat sig föga därom. — "Lyckligt at lärjungen ofta är mer än dess mästare. Werk-

gesällen Anders Segerholm bör egentligen såsom vår Kyrkas bygmästare njuta heder af ett wackert arbete, och det så mycket mer som Lundqwist var ej på stället mer än högst 2:ne gånger." (Sollerö Capells laga skillnad...)

Sällan har en kyrka byggts så med församlingens "blod, svett och tårar." Sällan har Sundstedts text vid kyrkans invigning den 16 sept. 1781 (fast kyrkobyggnaden långt ifrån var färdig) haft sådan giltighet: "Alt här intill hafwer Herren hulpet oss." Må vi besinna, hur vi i vår kyrka alla har våra rötter, till hopp och förtröstan på Guds hjälp åt dem som icke förtröttas.

Vi låter utdrag ur protokollen berätta om besvärligheterna under denna tid:

"— OCH DÖM SJELF!"

Foto: Erik Pettersson

Lilly Sterner-Jonsson

sid 18

Protokoll, hållet i allmän Soknestämman N 16 Martij 1783.

Efter skedd Kungörelse, så väl 14 dagar sedan, som i dag, sammankommo samtel. Soknemänner, at sluta, hvad för dem tilgörandes vore angående Kongl. Maijts nådiga Kungörelse om Inrättning til allmän Brandförsäkring af d. 15 Apr. siste år. Kongl. Maijts landsfaderliga försorg och vård om sina undersåtar i detta så väl som andra mål erkände soknemännen med djupaste undersåtlig vördnad. Det ensamt var i stånd, at väcka hos dem högsta hog, at delta i denna högst nyttiga Inrättning, särdeles i anseende til Kyrkan, (allenast de fått inhämta Herr Contractsprobstens eller det Högvördiga Domcapitlets utlåtande, hvaraf en sådan procent, til at asecurera Kyrkan, skulle erläggas, antingens af Kyrkans medel eller Församlingens sammanskott:) men detta oagtadt jämte deras sorgfällighet at få all säkerhet för Kyrkan, hvars uppbyggande, ehuru mycket understödd genom ymnigt influtna stamboksmedel, är den så dryg, så sågo de sig icke för det närvarande äga tillfälle at participera. Ty

1 ◊ är så mycket ogordt på Kyrkan: Hon är icke hvälf, ej eller rappad utan och innan til: mycket mindre är hon försedd med tilbörlikt altare, golf, bänkar och lektare.

2 ◊ Saknas tillgång på erforderliga medel, antingen de skulle tagas af Kyrkans Cassa eller sammanskutas af Sokenboerna. Den förra äger icke större Capital än circa 100 Rdr, hvarjemte hon, utom andra utgifter til fullbordan af återstående byggnad, är ännu skyldig til Byggmästaren 166 Rdr 32 sk. och de sednare äro til större delen försvagade, at, om de än på något sätt kunna förvärfva sig brödfödan, de icke veta tilgång til vanliga Kronoutsylder: hälst de

nu på sina utfärder med deras handslogder i allmänhet funnit den penningabrist, at de icke ens fått deraf föryttra så mycket för Contanter, som de tarfvat til Täre-Penning.

Socknemännen hoppades likväl få njuta denna förmonen framdeles, då de hunnit längre med Kyrkobyggnaden, och utsikten blir för dem bättre.

På Församlingens vägnar

Soknens Äldste

Anders Sundstedt

forts. fr. Protokoll av d. 9 Junii 1782

3 ◯ I anseende til den armod och hunger hvaraf en del uti Soknen tryktes, begärtes och faststältes, at Tolf Riksdaler skulle af Fattig-Cassan uttagas och utdelas ibland de mäst arma: och det så at 2 Rdr skulle disponeras til hvarje tunlag i Soknen.

Anders Sundstedt

(ungefär 1 öre per capita)

(sid. 17)

Protokoll, hållet uti allmän Soknestämma

Den 13 Octobr. 1782.

Som den annalkande vintern hindrade vidare fortsättning af Kyrkobyggnaden för innevarande år: så voro församlingens ledamöter samlade at samråda, hvad framdeles vor tilgörandes, hvarvid afgordes:

1 ◯ Efter allmän önskan bifölls, at man med Kyrkobyggnaden må hafva anstånd til W.G. vartiden 1784, dels at allmänheten, särdeles de svagare måtte få hämta sig efter det Tre-åriga dryga arbetet, dels och i synnerhet at erforderliga Materialier til byggnadens fullkommande måtte kunna anskaffas.

2 ◯ På det icke några hinder och ursäkter måtte förebäras, at ju Materialier måtte af hvar och en efter des andel framskaffas til utsatt tid: så faststältes, at åtminstone 20 000 Tegel skola förfärdigas til gamla midsommaren nästa år: och det på det sättet, at de Resterande skola först fullgöra sin skyldighet, och sedan alla Rotarne gemensamt utgöra så mycket som fordrades til arbetets fyllande. På samma sätt skulle det ock förfaras med Materialierna af Trädvirket, som efter härvarande Byggmästarens, werkgesällen Segerholms förslag till Kyrkans hvälfning requirerades.

3 ◯ Eftersom en del af Församlingen försummat utföra sina dagsverken: så, på det andra icke måtte blifva för mycket lidande, träffades den öfverenskommelsen, at de, då Teglet nästa sommar kommer at brännas skola fullgöra sin skyldighet.

Ut supra

And. Sundstedt

Åter upläst i allmän Soknestämma N 11 Febr 1783, intyga

And. Sundstedt

hvarhög skändu; Gammelfors är tillfredt, och
den är mitti hvar en del till sin fru
honda är samvinnsligens grund och uplysnings
högskola. Interessa. Detta guldens fru
mycket självständiga; som för den del som
och Gammelfors i unnu, fullt uplyst fru,
och gifte mig till Gammelfors, och i
den frulla Guldens gifte an Gammelfors
utan ut sig den del, och den med hvar en,
och som Guldens.

3° Gammelfors till den del som och Gammelfors
och den del till Gammelfors, Guldens
och Guldens, och Guldens, och Guldens
och Guldens, Guldens och Guldens
och Guldens, och Guldens: och den fru och
2° Guldens Guldens till Gammelfors
Guldens i Guldens.

Anders Sundstedt.

Ur Muncktell: Westerås Stifts Herdaminne, Upsala 1844.

Anders Sundstedt: Född i Stora Schedwi 20 Maj 1740. Fadren Hemmansegare. Hade 1764 slutat sina läseöfningar i Westerås och kom till Upsala acad. Kallad till Adj. af Comm. I Gagnef pvgd (prästvigd) 19 Juni 1768. Kom till pastor i Näs 1776 och uppehöll tjens- ten efter hans död. Biträdde Pastor i Sophia Magd. 1781 och förblef der efter hans död följande år. Skolmästare och Klockarprest i Mora 6 Juli 1783. Commin. på stället 4 Maj 1795. B. Pastor 1811. Efter sin bildning och förmåga nyttig för allmogen. Död 17 Dec. 1815.

Gift 1. 1779 med B r i t a M a r i a F r ö m a n, Ombudsmans dotter i Näs. Hon dog 1785. En son, som begaf sig till sjös. Gift 2. 15 Nov. 1796 med A n n a G u s t a f v a E d m a n, dotter till Lands secr. Assessor G. Edman i Fahlun, som dog 1823.